

Abbasova Türkan Feyruz qızı  
Azərbaycan Dövlət Rəssamlıq Akademiyası  
turkan.abbasli@mail.ru

## ƏLİ VERDİYEV YARADICILIĞINDA MƏİŞƏT JANRI

**Açar sözlər:** rəssam, məişət, janr, əsər, Əli Verdiyev, bədii

**Key words:** painter, way of life, genre, work, Ali Verdiyev, artistic

**Ключевые слова:** художник, быт, жанр, Али Вердиев, художественный

Əli Verdiyev yaradıcılığının yüksək bədii-məziyyəti özündə əks etdirən amillərdən biri də çəkdiyi əsərlərin mövzu və janr rəngarəngliyidir. Rəssamın yaradıcılığında yer alan məişət janrlı əsərlərinin də özünəməxsus bədii məziyyətləri vardır.

“Əgər şərti olaraq bu janr öz başlanğıcını neolit dövründəki qaya rəsmlərindən götürüb desək, onda onun bu günə kimi davam edən inkişafını uzun bir dövr hesab etmək olar. Sonradan təsviri sənətin aparıcı janrlarından olmaqla dünyada mövcud olan bütün cərəyanlarda sənətkarların davamlı olaraq tapındıqları bədii-estetik vasitəyə çevrilmişdir. Məişət səhnələrinin bilavasitə insanların gündəlik həyatı ilə sıx bağlı olması onun geniş yayılmasını şərtləndirmişdir. Çoxəsrlik Azərbaycan təsviri sənətində onun ən yaxşı nümunələrini həm qədim miniatürçülər (Sultan Məhəmməd, Məhəmmədi, Mir Seyid Əli və b.), həm də sonrakı dövrlərdə Usta Qənbər Qarabaği, M.Q.İrəvani, A.Hüseyni, B.Kəngərli, Ə.Əzimzadə, M.Abdullayev, V.Səmədova, Ə.Məmmədov, A.Cəfərov, B.Əliyev, N.Əbdürrəhmanov, A.Hacıyev və başqaları yaratmışlar” [1, 56].

Yuxarıda adlarını qeyd etdiyimiz görkəmli Azərbaycan rəssamlarının yaradıcılığında olduğu kimi Əli Verdiyevin də yaradıcılığında məişət mövzusunda yaradılmış kompozisiyalar özünəməxsusluğu ilə seçilir. Onun “Tikiş tikən qadın” (1965), “Bulaq suyu” (1986), “Buza satan” (1996), “Fayton dayanacağı” (1996), “İstanbul” (1996), “Kiçik bazar” (1997), “İstirahət” (1989), “Yatmış Aylin” (2003), “Restoran” (2003), “Park” (2004), “Ayna qarşısında” (1976), “Yeni binanın pəncərəsi” (1994), “Mətbəx” (1997), “Eyvan” (2011) kimi rəngkarlıq və qrafika əsərləri bu qəbildəndir.

Qeyd edək ki, istər mövzuların müxtəlifliyi, onların bədii həlli, istər kompozisiya, bədii forma, milli ənənələrə bağlılıq, istərsə də yaradıcılıq axtarışları nöqteyi-nəzərindən Əli Verdiyevin yaradıcılığı olduqca rəngarəngdir. Rəssamın yaradıcılığında maraq doğuran cəhətlərdən biri də bədii axtarışlarla real həyatın, dövrün, eyni zamanda fantaziya ilə təbiiliyin dəqiq sintezinin üstünlük təşkil etməsidir. Bu cəhət rəssamın bir çox əsərlərində mövzusunun asılı olmayaraq, özünü hər zaman büruzə verir.

### **Rəssamın yaradıcılığının erkən dövrünə aid məişət janrlı əsərləri:**

Rəssamın 1965-ci ilə aid qrafik səpkidə bədii həllini tapmış “Tikiş tikən qadın” əsəri onun məişət mövzusunda yaradılmış ilkin əsərlərindəndir. Təfəqurlu kompozisiyada başını aşağı salaraq nəzərlərini əlində tikdiyinə yönləndirən qadın təsviri öz əksini tapmışdır. Profildən təsvir olunmuş qadının silueti ağ-qara cizgilərin təzadı nəticəsində yaranan işıq-kölgə oyunu ilə olduqca maraqlı baxılır. Belə ki, rəssam burada qrafik icranın bütün potensialını nümayiş etdirməklə, ümumi təsvirin cəlbədicə və təsirli alınmasına nail olmuşdur. Təsviri səciyyələndirən ümumi siluetin duyğulandırıcı alınması da, şübhəsiz ki, müəllifin yüksək sənətkarlığının əyani göstəricisidir.

1986-ci ildə yağı boya ilə çəkilmiş “Bulaq suyu” əsərində bulaqdan su içən azyaşlı oğlan uşağı bədii görüntüyə gətirilmişdir. Olduqca real səpkidə işlənilmiş əsərdə istər yerin fakturası, istər obrazın özü, istərsə də suyun özü, sözün əsl mənasında olduqca təbii baxılır. Realizm ənənələrinə söykənən tabloda “sərt üslub”un da işartılarını görməmək qeyri-mümkündür. Belə ki, əsərin bədii-texniki həllinə diqqətlə fikir versək, yaxıların sərt, eyni zamanda lirik-romantik ovqatda olduğunu müşahidə etmiş olarıq. Əsərin rəng həlli də olduqca sadədir. Azyaşlı uşağın bilavasitə ağ rəngli köynəkdə verilməsi məhz kompozisiyanın işıq mənbəyini xarakterizə edir. 1989-cu ildə çəkilmiş “İstirahət” əsərində otaqda uzanaraq istirahət edən qadın təsviri öz əksini tapıb. Üzərindən tablo asılmış divarın dekorativ – yaşıl fon-yerlikdə ağ nöqtələrlə dekorasiya edilmiş üzlüyü otağın döşəməsində olan milli həndəsi ornamentlərlə bəzədilmiş xovsuz xalça məmulatının bir arada verilməsi interyerin daha rəngarəng baxılmasında vacib rol oynayıb. Tablonu diqqətlə izləsək, rəssamın milli-mənəvi dəyərlərimizə və xalça sənətimizin incəliklərinə böyük ustalıqla bələd olduğunun

şahidi olarıq. Belə ki, kilimin üzərindəki qara, qırmızı, sarı rənglərin harmonik birləşməsi, həssas kontur, sadə perspektiv həlli, eləcə də ornamentlərin ahəngdarlığı, yumşaq ritm – bütün bunlar Əli Verdiyevin bilavasitə milli yaradıcılıq ənənələrindən qaynaqlanmasının açıq göstəricisidir.

Rəssamın “İstirahət” (1989) əsəri ilə yaxınlıq təşkil edən digər istirahət motivli bir əsəri isə “Yatmış Aylin” adlanır. 2003-cü ildə ərsəyə gəlmiş bu kompozisiyada yuxuya qərq olmuş azyaşlı qız – Aylin təsvir olunub. Kompozisiyanın kolorit həlli olduqca maraqlı düşünüldü. Belə ki, çəhrayı, bənövşəyi və firuzəyi rəngin birgə yaratdığı ahəngdarlıq kompozisiyanın tamaşaçıya xoş təəssürat bağışlamasının əsas səbəblərindən biridir.

Əli Verdiyevin yaradıcılığında məişət janrının digər janrlara nisbətən az olmasına baxmayaraq, bu janrda yaradılan əsərlər bədii-məziyyətə görə heç də zəif baxılmır, əksinə öz tamaşaçılarına daha maraqlı və yeni forma-biçimdə təqdim olunur. Elə bu yeni özünüifadəni fərdi yaradıcılıq simasının tərəvətli qalmasına yönəltməyi bacarmağının nəticəsidir ki, onun ərsəyə gətirdiyi məişət tabloları özünəməxsus bədii tutuma malik olduğunu sərgiləməkdədir.

### **Əli Verdiyev yaradıcılığının Türkiyə dövründə məişət janrına müraciəti**

Əli Verdiyevin yaradıcılığında Türkiyənin məişətini özündə əks etdirən bir neçə küçə və bazar həyatı da öz bədii ifadəsini tapmışdır. “İstanbul” (1996) və “Kiçik bazar” (1997) əsərləri bu qəbildəndir.

1996-cı ildə çəkilmiş “İstanbul” əsərində gediş-gəlişi çox olan mərkəzi küçələrdən biri canlandırılıb. Hər dəfə təsvir etdiyi ovqatyaradıcı məqamları ustalıqla rənglərlə ifadə etməyə nail olan Əli Verdiyev özünün Türkiyə səfərindən aldığı təəssüratlarını bu kompozisiyada canlandırır. Rəssamın izdiham olan məkanda buralar üçün çox səciyyəvi olan və bir qədər də xoş təəssürat oyadan İstanbulküçələrindən birini görüntüyə gətirməsi yəqin ki, təsadüfi deyil. O, buralarda bu cür mənzərələrə tez-tez tuş gəlməyin mümkünlüyünə tamaşaçısını inandırmaq istəyib. Elə İstanbulun izdihamlı küçəsinin günəşli hava ilə qovuşa qda tamaşaçısına xoş ovqat yaşadacağı birmənalıdır. Arxa fonda olan binanın üzərindəki işıq-kölgə effekti, xüsusən günəş şüasının parlaqlığı da bütünlükdə tablonun duyğulandırıcı koloritini şərtləndirmişdir. Bunu da qeyd edək ki, Əli Verdiyev üçün önəmli heyrtləndiyi məqamlardakı duyğuları qanadlandırmaq gücünə malik olan rəngli dünyanı başqalarına da aşkarlamaqdır. Bu əsərin kompozisiya və rəng həllinin məkana məntiqli müəllif münasibətindən qaynaqlanması da səbəbsiz deyil. Görünür bu rəssamın Türkiyədə yaşadığı müddət ərzində müşahidə etdiklərinə, xüsusən də onların məişət həyatına biganə qalmadığının göstəricisidir.

Rəssamın “Kiçik bazar” (1997) əsəri Türkiyədəki kiçik bazarlardan birinə bədii tutum verilməsi baxımından maraqlı doğurur. Ənənəsinə sadıq qalan rəssam bu dəfə də bazarı zaman baxımından günorta vaxtı təqdim etməklə, onun cəlbediciliyinə nail olmuşdur. Kompozisiyanın ön planında xırdavat dolu piştaxta arxasında alıcısını gözləyən gənc satıcı təsvir olunub. Kompozisiyanın mərkəzi hissəsini isə xeyli müştəri kütləsi təşkil edir ki, Əli Verdiyev bu üsulla kompozisiyanın canlılığını əldə etmişdir. Rəssam bir qədər arxa fonda Türkiyə İş Mərkəzi binasını bədii görüntüyə gətirib, ancaq əsas diqqətin mərkəzi plana yönəldildiyi birmənalıdır. Günəş şüalarının yaratdığı işıq-kölgə oyunu tablonun cəlbedici görünməsini şərtləndirir. Bunu şərtləndirən səbəblərdən biri də müəllifin hər bir fiqur üçün ifadəli siluet tapa bilməsidir. Onu da qeyd edək ki, uzun illər ərzində insanların alış-veriş yerinə çevrilən bu kiçik bazarı təsvir edən rəssam onu daşdığı tutumuna müvafiq bədiiləşdirməyə çalışıb. 1996-cı ilə aid “Buza satan” məişət tablosunda çiyində səhəng, əlində kiçik su qabı olan və milli türk geyimli buza (darı, mərci və arpadan çəkilən yüngül içki) satan gənc təsvir olunub. Rəssamın Türkiyənin küçə və meydanlarda buza satanlara tez-tez rast gəlinməsi görünür onu bu görüntünü fırçaya almağa həvəsləndirib. Odur ki, zamanın təzadlarla dolu axarında rəssam müşahidə etdiyi bu obraza bədii görkəm verməklə, məişət əsərlərinin daha da zənginləşməsinə nail olmuşdur. Belə ki, burada buza satan gənc oğlan sarı və mavi fon-yerlikdə təsvir olunmuşdur. Çiyində buza dolu qabı gəzdirən satıcının bu cür yerlikdə görünməsini rəssamın fiquru cizgi təzadları ilə təqdim etməsi şərtləndirmişdir.

Əli Verdiyevin Türkiyədə müşahidə etdiyi maraqlı görüntülərdən biri də bir neçə faytonun bir yerdə cəm olmasıdır ki, bu da öz əksini rəssamın 1996-cı ildə çəkilmiş “Fayton dayanacağı” əsərində tapmışdır. Açıq havada gün altında bir araya gətirilən faytonların bədii görüntüsü müəllif tərəfindən uğurlu kompozisiya və rəng həlli ilə gerçəkləşmişdir. Odur ki, tablonun isti rəng çalarlı örtüyünün əsərin yaddaqalan ovqatyaradıcılığının əldə olunmasında mühüm rol oynamasını da qeyd etmək lazımdır.

Yaşadığı dövrün aynasına çevrilmək arzusunda olan yaradıcıların gördüklərini mənalandırmaqda ifadə vasitələri duyulması dərəcədə müxtəlif olmuşdur. Məhz Əli Verdiyevin də bədii görüntüyə gətirdiyi hər hansı hadisə və ya predmet kətan üzərində yağlı boya ilə və yaxud da qrafik səpkidə – bəyaz və rəqəddə ağ-qara cizgilərlə özünəməxsus forma-biçimdə təqdim olunmuşdur. Məhz buna görə ki, onun müxtəlif janr və

mövzulu əsərlərində yaxı-cizgi və rənglərin müxtəlif çalarlarından alınan xoşovqatlı görüntülər birmənalı şəkildə duyğulandırıcıdır.

Əli Verdiyevin yaradıcılığı boyu “sərt üslub”dan qaynaqlanan lirik-romantik ovqatlı məişət janrında yaratdığı əsərlər içərisində məzmun baxımından bir-birinə yaxın olan əsərləri də mövcuddur. “İstirahət” (1989) və “Yatmış Aylin” (2003), “Restoran” (2003), “Park” (2004), əsərləri bu mənada yaddaqalan maraqlı nümunələrdir.

Uğurlu rəng seçimi sayəsində Əli Verdiyevin müxtəlif rənglərin harmonik birləşməsinə üstünlük verdiyini söyləmək yerinə düşərdi. Rəng baxımından demək olar ki, onun əsərləri bir-birilə həmahənglik təşkil edir. Bəlkə də ona görədir ki, rəssamın müxtəlif janr və mövzulu əsərlərində də ümumi oxşar elementlər mövcuddur. Rəssam öz əsərlərində bədii təsvir vasitələrindən, müxtəlif rəng çalarlarından ustalıqla istifadə edib. Lakin rəssamın bir xüsusiyyətini də qeyd edək ki, Əli Verdiyevin yaradıcılığında kolorit həlli onun rəsətmə istedadından zəifdir ki, yüksək deyil. Onun rəsmlərinin hər biri bitmiş bir fikri, hər hansı bir ideyanın orijinal həllini, rəsmə daxil edilən əlavə detalların incəliklə işlənməsini göstərir. Bu cür bədii üsul isə rəsmnin artıq yükləmədən azad olmasını şərtləndirir.

2003-cü ilə aid olan qarışıq texnikada işlənmiş “Restoran” əsərində restoranın interyeri bədii görüntüyə gətirilmişdir. Qeyd edək ki, tabloda əksini tapmış hər bir detalın bədii təqdimatında realizmə üstünlük verən rəssam bu dəfə ümumiləşdirici təsvir vasitəsinə üstünlük vermişdir. Bunu məkanda yerləşən bir neçə masa arxasında əyləşən insanların şərti təsvirindən aydın görmək olar. Əsərin şaquli formatda (40x30 sm) olması rəssam üçün interyerdə perspektivin göstərilməsinə daha münasib imkan yaradıb. Ümumilikdə daxili görüntünü işıqlı verən rəssam, yaranmış kölgənin bədii həllində boz rəngin müxtəlif çalarlarından istifadə etmişdir ki, bu da təsvir olunan məkanın daha təbii baxılmasını şərtləndirir.

2004-cü ildə rəssamın ərsəyə gətirdiyi “Park” əsərini də onun məişət janrında yaradılmış tablolar qalereyasına yaddaqalan töhfə saymaq olar. Çoxfıqurlu kompozisiyadan ibarət olan tabloda Əli Verdiyev maraqlı bir istirahət səhnəsi yaratmağa nail olmuşdur. Buradakı görüntünü parkda istirahət edən müxtəlif yaş təbəqəsindən olan insanlar təşkil edir. Kompozisiyanın diqqət çəkən məqamlarından biri də odur ki, burada təsvir olunan surətlərin hər biri məhz qadın obrazlarıdır. Onlardan ikisi ayaq üstə, digərləri isə skamyada əyləşən vəziyyətdə əks olunub. Kompozisiyaya iki azyaşlı uşağın daxil edilməsi isə öz növbəsində əsərin diqqətçəkənliyini səciyyələndirir. Müasir dövrdə Bakı küçələrində oxşar mənzərəyə tez-tez rast gəlinir.

Rəssamın adi məişət həyatını əsərlərinin əsas məna-məzmun daşıyıcısına çevirməsi də ilk növbədə onun incə müşahidə qabiliyyətinə malik olmasının görüntüsüdür. Bu mənada onun müxtəlif illərdə yaratdığı “Ayna qarşısında” (1976), “Yeni binanın pəncərəsi” (1994), “Mətbəx” (1997), “Eyvan” (2011) əsərlərinin adlarını çəkmək olar. Qeyd edək ki, adlarını sadaladığımız bu əsərlərin kompozisiya quruluşunda kifayət qədər oxşarlıqla yanaşı əsərdə öz əksini tapmış müxtəlif yaş təbəqəsinə mənsub olan qadın obrazlarının duruş mövqeyi də demək olar ki, eynilik təşkil edir. Obrazlar tamaşaçıya arxası dönük vəziyyətdə təsvir olunmuşdur. Belə ki, “Ayna qarşısında” (1976) rəngkarlıq tablosunda əsərin adında olduğu kimi ayna qarşısında gözəlliyinə diqqət yetirən, “Yeni binanın pəncərəsi” (1994) əsərində çoxmərtəbəli binanın pəncərəsindən baxan, “Mətbəx” (1997) adlanan tabloda masa üzərində paltar ütüləyən, eləcə də “Eyvan” (2011) əsərində çoxmərtəbəli binanın eyvanından aşağıya doğru baxan qadın obrazı dediklərimizin əyani göstəricisidir. Qeyd edək ki, son iki əsərdə (“Mətbəx” və “Eyvan”) rəssam öz həyat yoldaşını bədii görüntüyə gətirmişdir.

### Nəticə

Əli Verdiyev əsərləri ilə hər zaman dövrünün nəbzini tutmağa çalışmışdır. Tez bir zamanda qəliz və mürəkkəb yaradıcılıq problemlərini həll edən, yüksək peşəkarlığa yiyələnən rəssam, bacarıqlı və istedadlı bir sənətkar kimi fasiləsiz fəaliyyəti nəticəsində biri-birindən dəyərli əsərlər yaratmışdı. Hər şeydən öncə, bu əsərlərdə canlı təbii lövhələr, səhnələr, epizodlarla yanaşı, zəngin həyat təcrübəsi toplamış bir rəssamın nəcib hissləri, incə duyğuları və böyük məhəbbəti əks olunmuşdur. Əli Verdiyevin məişətlə bağlı əsərlərinin bədii-estetik və bədii-texniki həllində rəng və cizgi təzadlarına, eləcə də siluet ifadəliliyinə üstünlük verilməsi gözəndən qaçmır.

Ümumiyyətlə, Əli Verdiyevin əsərlərinin bədii-estetik və ya bədii-texniki həllində məhz realizm ənənələrinə söykənməsini nəzərə almalı olsaq, o zaman rəssamın yaradıcılığının qədim bədii və milli mədəni dəyərlərin yeni və özünəməxsus təfsiri olduğunu deyə bilərik. Bilavasitə onun milli mədəni ənənələrdən yüksək sənətkarlıqla faydalanmasının nəticəsidir ki, rəssamın rənglər və ağ-qara cizgilərlə ifadə olunmuş kompozisiyalarında ənənə və müasirliyin uğurlu nəticəsini müşahidə etmək mümkündür.

Əli Verdiyevin mövzu və janr rəngarəngliyi ilə seçilən qrafik və rəngkarlıq əsərləri duyğulandırıcı zövq qaynağı olmaqla yanaşı, dərin düşüncələrə yol açan əsərlər olduğundan o, çoxdan imzası sərgi ekspozisiyalarında tamaşaçı tərəfindən soraqlanan müəlliflərdəndir.

#### **Ədəbiyyat:**

1. Əliyev Z., Xəlilov A. Azərbaycan İncəsənəti. 3 cildə, II-III cild //Bakı: Letterpress, 2011, 200 s.
2. Əsgərova X. XX əsr Azərbaycan boyakarlığının inkişafı // Bakı, 2015. 187 s.
3. Nəcəfov M. Azərbaycan rəngkarlığı bu gün // Bakı, 1985. 36 s.
4. Мочалов Л.В. Образное развитие темы в Советской живописи. // Советская живопись '77. М., Советский художник, 1979, стр.86-98.
5. Мочалов Л.В. Развитие жанров в советской живописи // 1979, Знание, с. 32.

#### **The genre art in the creativity of Ali Verdiyev**

##### **Summary**

One of the factors of high artistic merit of Ali Verdiyev's creativity is thematic and genre diversity, reflected in the works created by him.

Despite the fact that in the works of Ali Verdiyev life genre represented less than other genres, works created in this genre, is not considered weak in their artistic nature, and are presented rather in a more interesting and a new form for their audience. Life round paintings created by him is not lost due to the artistic content, because of its ability to maintain freshness in his individual creativity.

The work of Ali Verdiyev also reflected several images of the daily life of Turkish streets and the market.

To the place it would be noted that, due to his ability to successfully select colors, Ali Verdiyev have had created a harmonious combination of different colors.

The transformation of the artist's ordinary everyday life into the main content-semantic subject of his works is, above all, an indicator of his fine observational ability.

#### **Бытовой жанр в творчестве Али Вердиева**

##### **Резюме**

Одним из факторов высоких художественных достоинств творчества Али Вердиева, являются тематическое и жанровое разнообразие, отражённые в созданных им произведениях.

Несмотря на то, что в творчестве Али Вердиева бытовой жанр представлен меньше других жанров, произведения, созданные в этом жанре, не считаются слабыми по своему художественному характеру, а скорее представлены в более интересной и новой форме для своей аудитории. Созданные им полотна повседневного быта не потеряли художественного содержания вследствие этой его способности сохранять свежесть в индивидуальном творчестве.

В творчестве Али Вердиева также нашли своё отражение несколько изображений повседневной жизни турецких улиц и рынка.

К месту было бы отметить, что благодаря умению удачно подбирать цвета, Али Вердиев создавал гармоничное сочетание разных цветов.

Превращение обычной бытовой жизни художника в основную содержательно-смысловую тематику его произведений – это, прежде всего, показатель его тонкой наблюдательной способности.

**Rəyçi: dos.A.N.Aslanova**